

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਬਿਰਖੈ ਹੇਠਿ ਸਭਿ ਜੰਤ ਇਕਠੇ ॥ ਇਕਿ ਤਤੇ ਇਕਿ ਬੋਲਨਿ ਮਿਠੇ ॥
 ਅਸਤੁ ਉਦੇਤੁ ਭਇਆ ਉਠਿ ਚਲੇ ਜਿਉ ਜਿਉ ਅਉਧ ਵਿਹਾਈਆ ॥੧॥ ਪਾਪ ਕਰੇਦੜ
 ਸਰਪਰ ਮੁਠੇ ॥ ਅਜਰਾਈਲਿ ਫੜੇ ਫੜਿ ਕੁਠੇ ॥ ਦੇਜਕਿ ਪਾਏ ਸਿਰਜਣਹਾਰੈ ਲੇਖਾ ਮੰਗੈ
 ਬਾਣੀਆ ॥੨॥ ਸੰਗਿ ਨ ਕੇਈ ਭਈਆ ਬੇਬਾ ॥ ਮਾਲੁ ਜੋਬਨੁ ਧਨੁ ਛੋਡਿ ਵਢੇਸਾ ॥ ਕਰਣ
 ਕਰੀਮ ਨ ਜਾਤੇ ਕਰਤਾ ਤਿਲ ਪੀੜੇ ਜਿਉ ਘਾਈਆ ॥੩॥ ਖੁਸਿ ਖੁਸਿ ਲੈਦਾ ਵਸਤੁ ਪਰਾਈ ॥
 ਵੇਖੈ ਸੁਣੇ ਤੇਰੈ ਨਾਲਿ ਖੁਦਾਈ ॥ ਦੁਨੀਆ ਲਬਿ ਪਇਆ ਖਾਤ ਅੰਦਰਿ ਅਗਲੀ ਗਲ ਨ
 ਜਾਈਆ ॥੪॥ {ਪੰਨਾ 1019-1020}

ਪਦਅਰਥ:- ਬਿਰਖ—ਰੁੱਖ। ਸਭਿ—ਸਾਰੇ। ਇਕਿ—{ਲਫਜ਼ 'ਇਕ' ਤੋਂ ਬਹੁ-ਵਚਨ}। ਤਤੇ—
 ਖਰਵੇ, ਤਿੱਖੇ। ਬੋਲਨਿ—ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਅਸਤੁ—ਭੁੱਬਾ ਹੋਇਆ (ਸੂਰਜ)। ਉਦੇਤੁ ਭਇਆ—ਉਦੈ
 ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਠਿ—ਉੱਠ ਕੇ। ਅਉਧ—ਉਮਰ। ਵਿਹਾਈਆ—ਬੀਤ
 ਜਾਂਦੀ ਹੈ।1।

ਕਰੇਦੜ—ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਸਰਪਰ—ਜ਼ਰੂਰ। ਮੁਠੇ—ਮੁੱਠੇ, ਲੁੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦਾ
 ਸਰਮਾਇਆ ਲੁਟਾ ਬੈਠਦੇ ਹਨ। ਅਜਰਾਈਲਿ—ਅਜਰਾਈਲ ਨੇ, ਮੌਤ ਦੇ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਨੇ {ਨੋਟ—ਇਹ
 ਸ਼ਬਦ ਕਿਸੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੇ ਪਰਥਾਇ ਹੈ}। ਫੜੇ ਫੜਿ—ਫੜਿ ਫੜਿ, ਫੜ ਕੇ ਫੜ ਕੇ, ਫੜ ਫੜ
 ਕੇ। ਕੁਠੇ—ਕੁੱਠੇ, ਕੁਹ ਸੁੱਟੇ। ਦੇਜਕਿ—ਦੇਜਕ ਵਿਚ। ਮੰਗੈ—ਮੰਗਦਾ ਹੈ {ਇਕ-ਵਚਨ}। ਬਾਣੀਆ—
 ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਧਰਮਰਾਜ।2।

ਸੰਗਿ—(ਪਰਲੋਕ ਵਲ) ਨਾਲ। ਭਈਆ—ਭਰਾ। ਬੇਬਾ—ਭੈਣ। ਜੋਬਨੁ—ਜਵਾਨੀ। ਛੋਡਿ—ਛੱਡ ਕੇ।
 ਵਢੇਸਾ— ਤੁਰ ਪਏਗਾ। ਕਰੀਮ—ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਕਰਣ ਕਰਤਾ—ਜਗਤ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰ।
 ਜਾਤੇ—ਜਾਣਿਆ, ਸਾਂਝ ਪਾਈ। ਘਾਈ—ਕੇਲੂ ਵਿਚ ਪੀੜਨ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਜੇਗੇ ਪਾਏ ਹੋਏ
 ਤਿਲ।3।

ਖੁਸਿ ਖੁਸਿ—ਖੇਹ ਕੇ ਖੇਹ ਕੇ, ਖੇਹ ਖੇਹ ਕੇ। ਪਰਾਈ—ਬਿਗਾਨੀ। ਵਸਤੁ—ਚੀਜ਼। ਖੁਦਾਈ—ਖੁਦਾ,
 ਰੱਬ। ਦੁਨੀਆ ਲਬਿ—ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਲੱਬ ਵਿਚ; ਦੁਨੀਆ ਦੇ (ਸੁਆਦ ਦੇ) ਚਸਕੇ ਵਿਚ। ਖਾਤ—
 ਟੇਆ। ਗਲ—ਗੱਲ। ਅਗਲੀ—ਅਗਾਂਹ ਵਾਪਰਨ ਵਾਲੀ।4।

ਅਰਥ:- (ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਭੁੱਬਣ ਵੇਲੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪੰਛੀ ਕਿਸੇ ਰੁੱਖ ਉਤੇ ਆ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ,

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਇਸ ਆਕਾਸ਼-ਰੁੱਖ ਹੇਠ ਸਾਰੇ ਜੀਵ-ਜੰਤ ਆ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਕਈ ਖਰਵੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਕਈ ਮਿੱਠੇ ਬੋਲ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਡੁੱਬਾ ਹੋਇਆ ਸੂਰਜ ਜਦੋਂ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਮੁੜ ਚੜ੍ਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ (ਪੰਛੀ ਰੁੱਖ ਉੱਤੇ) ਉੱਠ ਕੇ ਉੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਤਿਵੇਂ ਹੀ) ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ (ਜੀਵਾਂ ਦੀ) ਉਮਰ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਪੰਛੀਆਂ ਵਾਂਗ ਇਥੋਂ ਕੂਚ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)।1।

ਹੇ ਭਾਈ! ਇਥੇ ਪਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੀਵ (ਆਪਣੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਰਮਾਇਆ) ਜ਼ਰੂਰ ਲੁਟਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦਾ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤਾ ਫੜ ਫੜ ਕੇ ਕੁਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਇਹ ਯਕੀਨ ਜਾਣੇ ਕਿ ਅਜਿਹਾਂ ਨੂੰ) ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਨੇ ਦੇਜ਼ਕ ਵਿਚ ਪਾ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਪਾਸੋਂ ਧਰਮਰਾਜ (ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ) ਲੇਖਾ ਮੰਗਦਾ ਹੈ।2।

ਹੇ ਭਾਈ! (ਜਗਤ ਤੋਂ ਕੂਚ ਕਰਨ ਵੇਲੇ) ਨਾਹ ਕੋਈ ਭਰਾ ਨਾਹ ਕੋਈ ਭੈਣ ਕੋਈ ਭੀ ਜੀਵ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਮਾਲ, ਧਨ, ਜਵਾਨੀ—ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਜ਼ਰੂਰ ਛੱਡ ਕੇ ਇੱਥੋਂ ਚਲਾ ਜਾਇਗਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਜਗਤ ਰਚਨਹਾਰ ਬਖਸ਼ਿੰਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਡੂੰਘੀ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਪਾਈ, ਉਹ (ਦੁੱਖਾਂ ਵਿਚ) ਇਉਂ ਪੀੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਤਿਲਾਂ ਦੀ ਘਾਣੀ।3।

ਹੇ ਭਾਈ! ਤੂੰ ਪਰਾਇਆ ਮਾਲ-ਧਨ ਖੋਹ ਖੋਹ ਕੇ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ, ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਵੱਸਦਾ ਰੱਬ (ਤੇਰੀ ਹਰੇਕ ਕਰਤੂਤ ਨੂੰ) ਵੇਖਦਾ ਹੈ (ਤੇਰੇ ਹਰੇਕ ਬੋਲ ਨੂੰ) ਸੁਣਦਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਦੁਨੀਆ (ਦੇ ਸੁਆਦਾਂ) ਦੇ ਚਸਕੇ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਪਿਆ ਹੈਂ (ਮਾਨੇ ਡੂੰਘੇ) ਟੇਏ ਵਿਚ ਡਿੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈਂ। ਅਗਾਂਹ ਵਾਪਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਤੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ।4।

ਜਮਿ ਜਮਿ ਮਰੈ ਮਰੈ ਫਿਰਿ ਜੰਮੈ ॥ ਬਹੁਤੁ ਸਜਾਇ ਪਇਆ ਦੇਸਿ ਲੰਮੈ ॥ ਜਿਨਿ ਕੀਤਾ ਤਿਸੈ
ਨ ਜਾਈ ਅੰਧਾ ਤਾ ਦੁਖੁ ਸਹੈ ਪਰਾਈਆ ॥੫॥ ਖਾਲਕ ਥਾਵਹੁ ਭੁਲਾ ਮੁਠਾ ॥ ਦੁਨੀਆ ਖੇਲੁ
ਬੁਰਾ ਰੁਠ ਤੁਠਾ ॥ ਸਿਦਕੁ ਸਬੂਰੀ ਸੰਤੁ ਨ ਮਿਲਿਓ ਵਤੈ ਆਪਣ ਭਾਈਆ ॥੬॥ ਮਉਲਾ ਖੇਲ
ਕਰੇ ਸਭਿ ਆਪੇ ॥ ਇਕਿ ਕਢੇ ਇਕਿ ਲਹਰਿ ਵਿਆਪੇ ॥ ਜਿਉ ਨਚਾਏ ਤਿਉ ਤਿਉ ਨਚਨਿ
ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਕਿਰਤ ਵਿਹਾਈਆ ॥੭॥ ਮਿਹਰ ਕਰੇ ਤਾ ਖਸਮੁ ਧਿਆਈ ॥ ਸੰਤਾ ਸੰਗਤਿ
ਨਰਕਿ ਨ ਪਾਈ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਦਾਨੁ ਨਾਨਕ ਕਉ ਗੁਣ ਗੀਤਾ ਨਿਤ ਵਖਾਈਆ
॥੮॥੨॥੮॥੧੨॥੨੦॥ {ਪੰਨਾ 1020}

ਪਦਅਰਥ:- ਜਮਿ—ਜੰਮਿ, ਜੰਮ ਕੇ। ਜਮਿ ਜਮਿ ਮਰੈ—ਮੁੜ ਮੁੜ ਜੰਮ ਕੇ (ਮੁੜ ਮੁੜ) ਮਰਦਾ ਹੈ,

ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੋੜ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਜਾਇ—ਸਜਾ, ਦੰਡ। ਦੇਸਿ ਲੰਮੇ—ਲੰਮੇ ਦੇਸ ਵਿਚ,
(ਮਰਨ ਮਰਨ ਦੇ ਗੋੜ ਦੇ) ਲੰਮੇ ਪੈਂਡੇ ਵਿਚ। ਜਿਨਿ—ਜਿਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ। ਕੀਤਾ—ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ।
ਅੰਧਾ—(ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ) ਅੰਨ੍ਹਾ (ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ)। ਤਾ—ਤਾਂ, ਤਾਂਹੀਏਂ। ਸਰੈ—ਸਹਾਰਦਾ ਹੈ।
ਪਰਾਈਆ—ਪਰਾਈ, ਜੀਵ।5।

ਖਾਲਕ—ਖਾਲਕ, ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਥਾਵਹੁ—ਥਾਂ ਤੋਂ, ਵੱਲੋਂ। ਭੁਲਾ—ਭੁੱਲਾ, ਖੁੰਝਿਆ ਹੋਇਆ।
ਮੁਠਾ—ਠੱਗਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਖੇਲੁ—ਤਮਾਸ਼ਾ, ਜਾਦੂ ਦੀ ਖੇਡ। ਬੁਰਾ—ਭੈੜਾ। ਰੁਠ—ਰੁੱਠਾ,
ਰੁੱਸਿਆ। ਤੁਠਾ—ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ। ਸਿਦਕੁ—ਸ਼ਾਂਤੀ, ਤਸੱਲੀ। ਸਬੂਰੀ—ਸਬਰ, ਰਜੇਵਾਂ। ਸੰਤੁ—ਗੁਰੂ।
ਵਤੈ—ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣ ਭਾਈਆ—ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ।6।

ਮਉਲਾ—ਖੁਦਾ, ਰੱਬ। ਸਭਿ—ਸਾਰੇ। ਖੇਲ—{ਬਹੁ-ਵਚਨ। ਲਫਜ਼ 'ਖੇਲੁ' ਇਕ-ਵਚਨ}। ਆਪੇ—
ਆਪ ਹੀ। ਇਕਿ—ਕਈ {ਲਫਜ਼ 'ਇਕ' ਤੋਂ ਬਹੁ-ਵਚਨ}। ਵਿਆਪੇ—ਫਸੇ ਹੋਏ। ਨਚਾਏ—ਨਚਾਂਦਾ
ਹੈ। ਨਚਨਿ—ਨੱਚਦੇ ਹਨ। ਸਿਰਿ—ਸਿਰ ਉੱਤੇ। ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ—ਹਰੇਕ (ਦੇ) ਸਿਰ ਉੱਤੇ। ਕਿਰਤ—
(ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ) ਕਮਾਈ। ਵਿਹਾਈਆ—ਬੀਤਦੀ ਹੈ, ਅਸਰ ਪਾਂਦੀ ਹੈ।7।

ਤਾ—ਤਾਂ, ਤਦੋਂ। ਧਿਆਈ—ਧਿਆਈਂ, ਮੈਂ ਧਿਆਵਾਂ। ਨਰਕਿ—ਨਰਕ ਵਿਚ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ—ਆਤਮਕ
ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਦਾਨੁ—ਖੈਰ। ਕਉ—ਨੂੰ (ਦੇਹ)। ਗੁਣ ਗੀਤਾ—ਗੁਣ ਗੀਤਾਂ, ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ
ਦੇ ਗੀਤ। ਵਖਾਈਆ—ਵਖਾਈਂ, ਮੈਂ ਵਖਾਣਾਂ।8।

ਅਰਥ:- ਹੇ ਭਾਈ! ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ) ਅੰਨ੍ਹਾ (ਹੋ ਕੇ) ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ
ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਪਾਂਦਾ ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਇਹ (ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੋੜ ਦਾ) ਦੁੱਖ
ਸਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਜਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਇਹ (ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੋੜ ਦੇ) ਲੰਮੇ ਪੈਂਡੇ ਵਿਚ ਪੈ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਮੁੜ ਮੁੜ ਜੰਮ ਕੇ (ਮੁੜ ਮੁੜ) ਮਰਦਾ ਹੈ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੋੜ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ
ਹੈ।5।

ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦਾ ਮੁਰੀਦ ਹੋ ਕੇ ਭਟਕਦਾ
ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ ਨਾਹ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੈ ਨਾਹ ਰਜੇਵਾਂ; ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਸਿਰਜਣਹਾਰ
ਵੱਲੋਂ ਖੁੰਝਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਰਮਾਇਆ ਲੁਟਾ ਬੈਠਦਾ ਹੈ; ਇਹ
ਜਗਤ-ਤਮਾਸ਼ਾ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਰਾ (ਖੁਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ), ਕਦੇ (ਮਾਇਆ ਗੁਆਚਣ ਤੇ ਇਹ) ਘਬਰਾ

ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਮਾਇਆ ਮਿਲਣ ਤੇ) ਇਹ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਹੋ ਬਹਿੰਦਾ ਹੈ।6।

(ਪਰ, ਹੇ ਭਾਈ! ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕੀਹ ਵੱਸ?) ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਹੀ ਸਾਰੇ ਖੇਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਈ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਕਈ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਲਿਆ ਹੈ। ਹੇ ਭਾਈ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਤੇ) ਨਚਾਂਦਾ ਹੈ; ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਜੀਵ ਨੱਚਦੇ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ (ਉਸ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ) ਕਮਾਈ ਅਸਰ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ।7।

ਹੇ ਭਾਈ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਮਿਹਰ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਹੀ ਮੈਂ ਉਸ ਖਸਮ-ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ) ਉਹ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਨਰਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਆਪਣਾ ਨਾਮ-ਦਾਨ ਦੇਹ, (ਤਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਨਾਨਕ) ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੇ ਗੀਤ ਸਦਾ ਗਾਂਦਾ ਰਹਾਂ।8।2।8।12। 20।

ਨੋਟ—ਅੰਕਾਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾ:

ਅੰਕ ਨੰ: 2—ਇਹ ਦੋ ਅੰਜੁਲੀਆਂ (ਅਰਜੋਈਆਂ ਹਨ) ਮ: 5 ਦੀਆਂ।

ਅੰਕ ਨੰ: 8—ਮ: 5 ਦੀਆਂ ਕੁੱਲ ਅਸ਼ਟਪਦੀਆਂ (2 ਅੰਜੁਲੀਆਂ ਸਮੇਤ) 8 ਹਨ।

ਮਹਲਾ 1 ਦੀਆਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀਆਂ . 11

ਮਹਲਾ 3 ਦੀ ਅਸ਼ਟਪਦੀ 1

..... —:

..... ਜੋੜ 12

ਮ: 5 ਦੀਆਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀਆਂ 8

..... —:

..... ਕੁਲ ਜੋੜ 20